

Instytucja wyłączenia sędziego w prawie amerykańskim jako element realizacji prawa do rozpoznania sprawy przez bezstronny sąd – zagadnienia wybrane

Wprowadzenie

Za podjęciem rozważań na temat instytucji wyłączenia sędziego w uregulowaniach amerykańskich przemawiało wiele argumentów. Do najważniejszych należy fakt, że bezstronność już od starożytności była wpisana w rolę sędziego, a więc jej tradycje są niezwykle długie¹, a także to, że samo znaczenie instytucji wyłączenia sędziego, jako służącej realizacji prawa do uczciwego procesu, jest bezsporne. Tak więc już istota uregulowań w zakresie wyłączenia sędziego i ich znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości, a w konsekwencji również państwa wskazują na ich szczególną rolę.

Tak przejrzysty charakter instytucji wyłączenia sędziego jako zabezpieczenia standardów każdego postępowania sądowego w demokratycznym państwie prawa uzasadnia omówienie amerykańskich uregulowań prawnych w tym zakresie bez potrzeby prezentacji wniosków ze szczegółowej analizy specyfiki postępowań federalnych i stanowych, karnych i cywilnych. Bezspornie bowiem trzon omawianej instytucji zasadniczo będzie tożsamy w każdym z tych przypadków, a przedmiotem prezentowanych rozważań jest gwarancja prawa do rozpoznania sprawy przez bezstronny sąd.

---

¹ C.G. Geyh, *The Dimensions of Judicial Impartiality*, „Florida Law Review” 2014, vol. 65, iss. 2, s. 493.

Znawcy problemu zauważają, że cele instytucji wyłączenia sędziego są dwa: realizacja gwarancji prawa do rzetelnego procesu oraz urzeczywistnienie zaufania do sądów, bowiem wszystkie inne proceduralne gwarancje i zasady postępowania tracą na znaczeniu, gdy z góry przyjętą intencją sędziego staje się wydanie rozstrzygnięcia o określonej treści². Okolicznością, która uzasadniała skierowanie zainteresowań badawczych w obszar systemu *common law*, była dostrzeżona i akcentowana w polskiej literaturze przedmiotu okoliczność konwergencji systemów prawa stanowionego oraz *common law*³. Z kolei za osadzeniem rozważań właśnie w sferze prawa amerykańskiego przemawiał brak szerszych odwołań w tej mierze w polskich opracowaniach literaturowych. I wreszcie zagadnieniem, które zwracało uwagę na tę problematykę, jest podnoszona w amerykańskiej literaturze przedmiotu wątpliwość co do rzeczywistej osiągalności celu, jakim jest bezstronność sędziowska⁴.

Przedstawione badania miały na celu prześledzenie rozwoju amerykańskiej instytucji wyłączenia sędziego i udzielenie odpowiedzi na pytania, jak kształtują się w omawianym zakresie amerykańskie gwarancje prawa do rzetelnego procesu oraz na czym polega ich szczególny charakter, zauważalny z perspektywy polskich standardów. Analizie poddano amerykańskie akty prawne, orzecznictwo oraz opracowania doktryny.

1. Bezstronność organu sądowego w uregulowaniach międzynarodowych

Kompleksowa analiza zagadnienia bezstronności sądu wymaga spojrzenia z pewnej perspektywy. Jak się bowiem wydaje, literalnie wyrażone oczekiwanie co do bezstronności organu sądowego stanowi pewien standard formułowany w uregulowaniach międzynarodowych. O zasadności twierdzenia odnośnie do istnienia takiego standardu w sferze funkcjonowania organów sądowych świadczy wiele argumentów. W pierwszej kolejności można wskazać na Amerykańską Konwencję Praw Człowieka z dnia 22 listopada 1969 r.⁵, której sygnatariuszem

² D.L. Bassett, *Judicial Disqualification in the Federal Appellate Courts*, „Iowa Law Review” 2002, vol. 87, no. 4, s. 1218.

³ P. Skuczyński, M. Zirk-Sadowski, *Dwa wymiary etyki zawodowej sędziów*, „Krajowa Rada Sądownictwa” 2002, nr 1, s. 18.

⁴ D.L. Bassett, R.R. Perschbacher, *The Elusive Goal of Impartiality*, „Iowa Law Review” 2011, vol. 97, no. 1, s. 207.

⁵ American Convention On Human Rights podpisana 22 XI 1969 r., http://www.oas.org/dil/treaties_B-32_American_Convention_on_Human_Rights.pdf (dostęp: 27 VII 2015).

są m.in. Stany Zjednoczone Ameryki, a która w art. 8 formułuje gwarancje prawa do bezstronnego sądu. Podobnie, wymóg bezstronności sądu formułuje Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów⁶ z dnia 27 czerwca 1981 r., stanowiąc, że każdy ma prawo do rozpatrzenia swojej sprawy, przy czym prawo to obejmuje m.in. prawo do bycia sądzonym w rozsądnym terminie przez bezstronny sąd (art. 7 ust. 1 lit. d). „Bezstronność sądu” jest wymogiem wyrażonym wprost również w Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności⁷, która stanowi, że każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą (art. 6). Także zgodnie z art. 14 ust. 1 zd. 2 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych⁸ „każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia sprawy przez właściwy, niezależny i bezstronny sąd, ustanowiony przez ustawę”.

W obszarze prawa unijnego należy zwrócić również uwagę na dwa dokumenty. Pierwszym z nich jest Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej⁹, która w Tytule VI poświęconym wymiarowi sprawiedliwości zawiera art. 47 regulujący zagadnienie prawa do skutecznego środka prawnego i dostępu do bezstronnego sądu. Przepis ten stanowi m.in., że każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy. Drugi akt to Wielka Karta Sędziów¹⁰, stanowiąca zbiór zasad podstawowych poddanych pod rozagę Komitetu Ministrów Rady Europy, w której również wskazano, że rolą sądownictwa jest m.in. zapewnienie właściwego stosowania prawa w sposób bezstronny, rzetelny i sprawiedliwy, a niezawisłość oraz bezstronność sędziów wyznaczają niezbędne warunki sprawowania wymiaru sprawiedliwości¹¹.

⁶ *Wybór dokumentów prawa międzynarodowego dotyczących praw człowieka. Księga jubileuszowa Rzecznika Praw Obywatelskich*, t. 2, pod red. M. Zubika, Warszawa 2008, <http://www.rpo.gov.pl/pliki/12108381350.pdf> (dostęp: 28 VII 2015).

⁷ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 XI 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. 1993 Nr 61, poz. 284).

⁸ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 XII 1966 r. (Dz.U. 1977 Nr 38, poz. 167).

⁹ Dz.Urz. UE C 303 z 14 XII 2007 r., s. 1 i n.

¹⁰ Magna Carta of Judges, Consultative Council of European Judges (CCJE), 19 XI 2010, <http://www.coe.int> (dostęp: 20 VII 2015).

¹¹ G. Panek, *Magna Carta of Judges – Wielka Karta Sędziów*, „Iustitia” 2011, nr 3, s. 3.

Podsumowując, można zatem mówić o absolutnym wymogu bezstronności sądu jako o powszechnym standardzie, którego gwarancje literalnie formułowane są na poziomie konwencyjnym oraz unijnym.

2. Konstytucyjne gwarancje bezstronności

Amerykańskie rozwiązania służące wyłączeniu sędziego mają swoje korzenie w Konstytucji Stanów Zjednoczonych Ameryki¹² (dalej „Konstytucja Stanów Zjednoczonych”). Na marginesie można wskazać, że nie stanowi ona jedyne źródła prawa federalnego – wśród innych źródeł skodyfikowanych należałoby wymienić także The United States Code¹³ (którego tytuł 28 poświęcony jest sądownictwu i procedurze sądowej) oraz orzeczenia Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych.

Wracając jednak na grunt Konstytucji Stanów Zjednoczonych, wyjaśnić należy, że istoty tych konstytucyjnych gwarancji upatruje się w *due process clause*. Sam termin *due process* jest trudny do ścisłego przetłumaczenia¹⁴ i bywa rozumiany jako: „właściwy proces sądowy”¹⁵, „praworządny proces”¹⁶, „prawkładny proces”¹⁷. Znaczący problem wskazuje, że nie ma zamkniętej i wyczerpującej definicji pojęcia *due process*, ale składa się na nie wiele¹⁸ elementów¹⁹, wśród których wymienia się m.in. bezstronność (*impartiality*)²⁰.

---

¹² Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki, uchwalona 17 IX 1787 r., tłum. A. Pułło, Wydawnictwo Sejmowe 2002, <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/usa.html> (dostęp: 20 VII 2015).

¹³ The United States Code, dalej „U.S.C.”, <http://uscode.house.gov> (dostęp: 20 VII 2015).

¹⁴ B. Kunicka-Michalska, *Sprawozdania z posiedzenia Polskiej Sekcji AIDP*, „Państwo i Prawo” 1996, nr 7, s. 97.

¹⁵ R. Tokarczyk, *Prawo amerykańskie*, Warszawa 2011, s. 51.

¹⁶ Z. Kmiecik, *Klauzula „procedural due process” w amerykańskim prawie administracyjnym*, „Państwo i Prawo” 1999, nr 4, s. 54.

¹⁷ J. Kuisz, *Konstytucja w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa państwa na tle teorii R.A. Posnera*, „Państwo i Prawo” 2013, nr 12, s. 52. Zob. również Z. Hołda, *Z problematyki gwarancji procesowych podejrzanego w świetle konstytucji USA*, „Annales UMCS” 1983, nr 1, s. 142, oraz R. Tokarczyk, *Amerykański proces karny*, „Prokuratura i Prawo” 1995, nr 11, s. 64.

¹⁸ Owe elementy to: *fairness, impartiality, independence, equality, openness, rationality, certainty and universality*.

¹⁹ G. Marshall, *Due process in England. The American Constitutional Tradition*, w: *Due process*, ed. by J.R. Pennock, J.W. Chapman, New York 1977, s. 20, za: A. Łazarska, *Rzetelny proces cywilny*, Warszawa 2012, s. 103.

²⁰ A. Łazarska, op. cit., s. 103.

Z perspektywy badanego problemu najistotniejsza wydaje się XIV Poprawka do Konstytucji Stanów Zjednoczonych, a konkretnie jej § 1, który stanowi, że żaden stan nie może pozbawić kogoś życia, wolności lub mienia bez prawidłowego wymiaru sprawiedliwości ani odmówić komukolwiek na swoim obszarze równej ochrony prawa. Konstytucyjna zasada prawa do prawidłowego procesu gwarantuje stronom postępowania prawo do rozpoznania sprawy i wyroku sądowego wydanego przez sprawiedliwego i bezstronnego sędziego²¹. Niemniej gwarancji prawidłowego procesu upatruje się również w V Poprawce do Konstytucji Stanów Zjednoczonych, gdzie wskazano, że nikt nie może być zmuszony do zeznawania w sprawie karnej na swoją niekorzyść, ani też zostać bez prawidłowego wymiaru sprawiedliwości pozbawiony życia, wolności lub mienia. Natomiast stosownie do treści VI Poprawki Konstytucji Stanów Zjednoczonych „przy ściganiu przestępstw przysługuje oskarżonemu prawo do szybkiego i publicznego procesu przed bezstronnym sądem”. Już w latach dwudziestych XX w. wskazywano, że postanowienia zawarte w V i XIV Poprawce do Konstytucji Stanów Zjednoczonych formułują gwarancje prawa do prawidłowego postępowania sądowego i pomimo pewnych różnic należy te gwarancje interpretować w ten sam sposób²².

3. Istota bezstronności sądu

W kontekście postanowień XIV Poprawki do Konstytucji Stanów Zjednoczonych wskazuje się, że naruszenia gwarancji uczciwego postępowania sądowego można dostrzec m.in. w przypadku udziału w danej sprawie uprzedzonego lub stronniczego sędziego²³. Również Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych w jednym z orzeczeń²⁴ wskazał, że zasada rzetelnego procesu służy ochronie uczciwości postępowania sądowego,

²¹ D. Bam, *Making Appearances Matter: Recusal and the Appearance of Bias*, „Brigham Young University Law Review” 2011, iss. 4, s. 943.

²² H.E. Willis, *Due Process of Law Under the United States Constitution*, „University of Pennsylvania Law Review and American Law Register” 1926, vol. 74, no. 4, s. 331.

²³ Fourteenth Amendment, Rights Guaranteed, Privileges and Immunities of Citizenship, Due Process and Equal Protection, s. 1754, <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/GPO-CONAN-1992/pdf/GPO-CONAN-1992-10-15.pdf> (dostęp: 30 VI 2015).

²⁴ Wyrok Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych z 9 VI 1997 r., *Bracy v. Gramley*, U.S. Supreme Court, 1997, vol. 520, s. 899, Justia US Supreme Court, <http://www.supreme.justia.com/cases/federal/us/520/899> (dostęp: 29 VI 2015).

wymagając rzetelnego rozstrzygnięcia wydanego przez sędziego pozbawionego uprzedzeń oraz niezainteresowanego osobiście wydaniem konkretnego rozstrzygnięcia w danej sprawie²⁵.

Jednakże z oczywistych względów sędziowie nie są z natury wolni od uprzedzeń i stronniczości i w sferze ich życia prywatnego mają prawo mieć miejsce sytuacje szczególnej wagi oraz o zasadniczym znaczeniu, które siłą rzeczy mogą wykluczać rzeczywistą bezstronność orzekania na gruncie konkretnej sprawy²⁶. Dlatego też słusznie uregulowania prawne zakładają istnienie rozwiązań, które w założeniu mają służyć eliminowaniu takich problemów.

Niewątpliwie, rozważania na temat instytucji wyłączenia sędziego w jakimkolwiek demokratycznym systemie prawnym mają swój sens tylko wówczas, gdy czytelny pozostaje zasadniczy cel, dla którego instytucja ta została powołana. Jak się wydaje, celem tym jest urzeczywistnienie gwarancji bezstronności. Amerykański system prawa tworzy wiele instrumentów, które służą realizacji zasady bezstronności sądu. Wszyscy sędziowie federalni składają przysięgę bezstronności, zanim podejmą swoje obowiązki, a postępowania sądowe są jawne i otwarte dla publiczności, natomiast strona, która uznaje, że została pozbawiona prawa do uczciwego procesu, może skorzystać ze środków zaskarżenia, a ponadto każda ze stron może żądać wyłączenia sędziego, który – w jej ocenie – nie jest bezstronny²⁷.

Konstytucja Stanów Zjednoczonych jest najważniejszym źródłem prawa federalnego i dokumentem nadrzędnym wobec innych aktów prawnych²⁸. Amerykańskie rozważania na temat istoty bezstronności koncentrują się wokół stwierdzenia, że jest to zasada właściwego procesu sądowego (*due process*) zawarta nie tylko w VI Poprawce do Konstytucji Stanów Zjednoczonych, ale również wywodzona z XIV Poprawki do tej Konstytucji i znajdująca oparcie w uregulowaniach stanowych²⁹. Niezależnie jednak od podziału na uregulowania federalne i stanowe,

---

²⁵ Supreme Court of the State of California, *The People of the State of California (Plaintiff and Respondent) v. Marilyn Kaye Freeman (Defendant and Appellant)*, Respondent's Opening Brief on the Merits filed on 24 VII 2007, S150984, http://www.courts.ca.gov/documents/s150984_-_opening_brief_on_the_merits.pdf (dostęp: 29 VI 2015).

²⁶ D.L. Bassett, *Recusal and the Supreme Court*, „Hastings Law Journal” 2005, vol. 56, s. 657.

²⁷ D.L. Bassett, R.R. Perschbacher, op. cit., s. 195.

²⁸ R. Tokarczyk, *Prawo...*, s. 49.

²⁹ Justia US Law, *Impartial Jury*, <http://law.justia.com/constitution/us/amendment-06/07-impartial-jury.html> (dostęp: 28 VII 2015).

bezstronność w amerykańskim porządku prawnym rozpatrywana jest w dwojakim ujęciu. To, na co należy zwrócić uwagę w pierwszej kolejności, to fakt, że bezstronność w ujęciu dotyczącym wymiaru sprawiedliwości, a konkretnie organu sądowego, w prawie amerykańskim rozpatrywana jest zarówno z uwzględnieniem powinności samego sędziego (*impartiality of judge*), jak i przez pryzmat powinności czynionych przez ławę przysięgłych (*impartiality of jury*). W tym drugim przypadku wskazuje się na fakt, że bezstronność obejmuje kolejne dwa aspekty, a mianowicie procedurę wyboru w skład ławy przysięgłych oraz bezstronność rozumianą jako pojęcie decyzji w sprawie rozstrzygnięcia wyłącznie na podstawie dowodów przedstawionych w sprawie³⁰.

Z perspektywy uregulowań prawa polskiego bardziej interesujące wydają się jednak rozważania na temat istoty i pojmowania bezstronności sędziego. W tym zakresie wskazuje się, że gwarancje niezawisłości sędziowskiej należy postrzegać w aspekcie korzystania ze swoich uprawnień w sposób bezstronny, bowiem bezstronność władzy sędziowskiej stanowi jeden z fundamentów systemu sprawiedliwości³¹. Prawo amerykańskie oczekuje od sędziego postawy bezstronnego arbitra, aby spory były rozstrzygane zgodnie z obowiązującymi przepisami, a zarazem w sposób wolny od wpływów politycznych, stronnictwa lub uprzedzeń³². Znaczący problem akcentują, że ze względu na rozbieżne interesy stron procesu sądowego to właśnie od postawy sędziego zależy uczciwość procesu, ponieważ w amerykańskim systemie prawa to na sędzim spoczywa główny ciężar zapewnienia bezstronności i sprawiedliwości postępowania, podczas gdy strony kierują się własnym interesem, a od pełnomocników oczekują konsekwentnej i zdecydowanej obrony partykularnych interesów, i to niezależnie od wiążących ich reguł etycznych³³. Podkreśla się przy tym, że istota bezstronności wymaga, aby prawo było stosowane przez sędziów z wyłączeniem osobistych uprzedzeń czy preferencji wobec poszczególnych osób, bowiem zadaniem sędziów jest stosowanie prawa w sposób spójny i jednakowy wobec wszystkich, tj. gwarantujący równą ochronę prawną³⁴. Analiza piśmiennictwa prowadzi do wniosku, że szczególnie piętnuje się niektóre rodzaje stronnictwa

³⁰ Ibidem.

³¹ J.M. Sharman, *Judicial Ethics: Independence, Impartiality, and Integrity*, s. 15, <http://idbdocs.iadb.org/wsdocs/getdocument.aspx?docnum=991625> (dostęp: 3 VIII 2015).

³² Ibidem.

³³ D.L. Basset, R.R. Perschbacher, op. cit., s. 195.

³⁴ J.M. Sharman, op. cit., s. 16.

i wskazuje, że są one sprzeczne z samą istotą zawodu sędziego. Chodzi przede wszystkim o uprzedzenia lub preferencje rasowe, a także uprzedzenia dotyczące płci, wyznania lub pochodzenia etnicznego, które *de facto* wykluczają dostęp do równej ochrony prawnej.

Jak się podkreśla, głównym celem procedury wyłączenia sędziego jest budowa i pogłębianie zaufania opinii publicznej do bezstronności postępowania sądowego³⁵. Zważywszy właśnie na tę akcentowaną w doktrynie prawa amerykańskiego rolę instytucji wyłączenia sędziego jako gwaranta uczciwego procesu i prawa do sądu, a także gwaranta bezstronności sędziego, celowe jest zbadanie ewolucji tej instytucji i sposobu jej postrzegania w prawie amerykańskim.

4. Ewolucja instytucji wyłączenia sędziego w prawie amerykańskim

Jakkolwiek sama instytucja wyłączenia sędziego ma bogate tradycje sięgające jeszcze czasów Kodeksu Justyniana i wcześniej pojawiła się w systemie prawa stanowionego, to nie została tak szybko zaszczerpiona w systemie *common law*³⁶. *Common law* w przeciwieństwie do systemu prawa stanowionego (*civil law*) przewidywało początkowo wyłączenie sędziego tylko w przypadku bezpośredniego interesu finansowego³⁷. Standardy kształtujące instytucję wyłączenia sędziego w amerykańskim systemie prawnym, podobnie jak w przypadku systemów prawa stanowionego, ewoluowały z biegiem lat, począwszy od lakonicznych początkowo wytycznych, poprzez określenie pewnych kanonów postępowania sędziego, aż do wiążących i precyzyjnych uregulowań prawnych funkcjonujących obecnie. Po uzyskaniu niepodległości przez Stany Zjednoczone środowisko amerykańskie przyjęło angielskie *common law*, które koegzystuje z prawem stanowionym – chociaż, jak wskazują znawcy problemu, w tym zakresie objawia się decydująca rola sądów amerykańskich, które mogą je pomijać albo „przepuszczać przez filtr prawa precedensowego składającego się na *common law*”³⁸. W konse-

³⁵ Ibidem.

³⁶ C.G. Geyh, *Why Judicial Disqualification Matters. Again*, „Review of Litigation” 2011, vol. 30, iss. 4, s. 678, <http://www.repository.law.indiana.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1829&context=facpub> (dostęp: 26 VI 2015).

³⁷ D.L. Bassett, *Judicial Disqualification...*, s. 1218.

³⁸ R. Tokarczyk, *Prawo...*, s. 36.

kwencji dwa główne źródła amerykańskiego *common law* to: orzeczenia sądowe oparte na precedensach lub tworzące nowe precedensy w zakresie spraw nieuregulowanych prawem stanowionym oraz orzeczenia sądowe oparte formalnie na normach prawa stanowionego, ale po uwzględnieniu orzecznictwa precedensowego³⁹.

W literaturze przedmiotu zwrócono też uwagę, że wprawdzie prawo amerykańskie wywodzi się z angielskiego *common law*, to jednak amerykańskie federalne standardy wyłączenia sędziego są znacznie bardziej rygorystyczne⁴⁰. Początkowo ewentualny brak bezstronności sędziego jako taki w ogóle nie był rozpatrywany w kategorii przesłanek wyłączenia sędziego⁴¹. Akcentuje się wszakże fakt, że już w 1792 r. uchwalony został pierwszy akt regulujący te kwestie, a będący kodyfikacją *common law*⁴², który stanowił o wyłączeniu sędziów zainteresowanych rozstrzygnięciem w danej sprawie⁴³. Kongres rozszerzył wąski katalog przesłanek wyłączenia sędziego, który następnie znowelizowano⁴⁴ w 1821 r., wymagając wyłączenia w przypadku, gdy sędzia ma takie relacje z którąś ze stron, że w jego własnej ocenie nie pozwalają mu one orzekać⁴⁵. Następnie, w 1891 r., powołano do życia przepisy stanowiące, że sędzia podlega wyłączeniu od rozpoznania sprawy, jeśli brał udział w wydaniu zaskarżonego orzeczenia⁴⁶. W 1911 r.⁴⁷ Kongres poszerzył ustawowe przesłanki, wymagając od sędziów wyłączenia się, jeśli mają „interes” w sprawie, byli pełnomocnikami lub ważnymi świadkami którejsz ze stron, byli spokrewnieni lub powiązani ze stroną lub z przedstawicielem prawnym w taki sposób, że byłoby to niewłaściwe, aby orzekali w sprawie. Celem nowej regulacji było stworzenie mechanizmu, który nakładałby obowiązek wyłączenia, jeśli strona przedstawiła we właściwym czasie poświadczone oświadczenie (*affidavit*), dowodząc, że sędzia jest stronniczy. Przed ustawą z 1911 r. w sądach federalnych

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ D. Bam, op. cit., s. 953.

⁴¹ C.G. Geyh, *Judicial Disqualification: An Analysis of Federal Law*, Federal Judicial Center 2010, s. 16, [http://www.fjc.gov/public/pdf.nsf/lookup/judicialdq.pdf/\\$file/judicialdq.pdf](http://www.fjc.gov/public/pdf.nsf/lookup/judicialdq.pdf/$file/judicialdq.pdf) (dostęp: 20 VII 2015).

⁴² Act of 8 V 1792, ch. 36, § 11, U.S. Public Statutes at Large, 1792, vol. 1, s. 278–279.

⁴³ Report of the Judicial Disqualification, http://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/judicial_independence/jdp_geyh_report.authcheckdam.pdf (dostęp: 28 VII 2015).

⁴⁴ Act of 3 III 1821, ch. 51, U.S. Public Statutes at Large, 1821, vol. 3, s. 643.

⁴⁵ D.L. Basett, *Judicial Disqualification in the Federal...*, s. 1222.

⁴⁶ Act of 3 III 1891, ch. 517, § 3, U.S. Public Statutes at Large, 1891, vol. 26, s. 826.

⁴⁷ Act of 3 III 1911, ch. 231, § 20, U.S. Public Statutes at Large, 1911, vol. 36, s. 1090.

strona, która uważała, że sędzia zachował się stronniczo wobec niej, nie miała środków prawnych, aby temu zaradzić⁴⁸.

Kolejne znaczące zmiany w zakresie przesłanek wyłączenia sędziego w uregulowaniach amerykańskich pojawiły się w latach pięćdziesiątych XX w. Jednak jeszcze w 1948 r. przepisy regulujące instytucję wyłączenia sędziego zostały ponownie skodyfikowane jako § 144 i 455 U.S.C. Przepis § 144 zatytułowanego „Bias or prejudice of judge” („Stronniczość i uprzedzenia sędziego”) obowiązuje do dziś, regulując procedurę złożenia wniosku o wyłączenie sędziego. Przepis § 144 w dalszym ciągu stanowi podstawę do wyłączenia i stanowi, że strona dysponująca stosownym oświadczeniem zawierającym fakty, które dokumentują przeświadczenie o istnieniu stronniczości sędziego, powinna złożyć je nie później niż 10 dni przed rozpoczęciem procesu. Strona może złożyć takie oświadczenie tylko raz w danej sprawie wraz z zastrzeżeniem, że zostało złożone w dobrej wierze⁴⁹.

Wracając do analizy uwarunkowań historycznych, należy zauważyć, że chociaż Kongres w 1948 r. przyjął § 144 U.S.C. bez większych zmian, to wprowadził zmiany do § 455 U.S.C. Zasadnicza zmiana dotyczyła dodania przymiotnika „ważny” przed słowem „interes” jako podstawy wyłączenia w § 455, co zmniejszyło liczbę sytuacji uzasadniających wyłączenie. Kolejne poprawki dotyczące federalnych uregulowań z zakresu instytucji wyłączenia sędziego miały miejsce w 1974 r., kiedy zastąpiono sformułowanie „ważny interes” listą okoliczności skutkujących wyłączeniem. Dziś podpunkt (a) § 455 U.S.C. stanowi, że „wszyscy sprawujący urzędy sędziów wyłącza się z orzekania w sprawach, w których ich bezstronność mogłaby w uzasadniony sposób zostać podana w wątpliwość”. W dalszej kolejności przepis zawiera katalog przesłanek, których zaistnienie rodzi po stronie sędziego obowiązek wyłączenia, na co wskazuje użycie zwrotu „shall also disqualify himself”. W myśl tytułu 28 U.S.C. § 455 lit. b sędzia wyłącza się wówczas, gdy: jest stronniczy i ma osobiste uprzedzenia w stosunku do strony lub osobistą wiedzę odnośnie do stanu faktycznego danej sprawy (pkt 1); we wcześniejszej praktyce prawniczej występował jako pełnomocnik strony lub jako istotny świadek w sprawie (pkt 2); pełnił funkcję o charakterze publicznym i w tej roli brał udział jako prawnik, doradca, istotny świadek w procesie lub wyraził opinię dotyczącą meritum sprawy (pkt 3); wie, że on

⁴⁸ D.L. Bassett, *Judicial Disqualification...*, s. 1223.

⁴⁹ Ibidem.

sam osobiście lub jego współmałżonek lub małoletnie pozostające na jego utrzymaniu dziecko mają interes finansowy w sprawie lub wobec jednej ze stron postępowania. Przepis wskazuje również na sytuacje, w których osoby te pozostają z jedną ze stron w takiej relacji, że może ona w sposób znaczący mieć wpływ na wynik sprawy (pkt 4). Kolejne wskazane przepisem okoliczności, z którymi związany jest obowiązek wyłączenia sędziego, dotyczą przypadków, w których sędzia (lub jego współmałżonek, lub osoba w trzecim stopniu pokrewieństwa z którymś z nich, jak też współmałżonek takiej osoby) jest: stroną sporu; pełnomocnikiem jednej ze stron postępowania; osobą mającą interes związany z rozstrzygnięciem sprawy (a sędzia zdaje sobie z tego sprawę i w konsekwencji fakt ten może wpłynąć znacząco na wynik sprawy); jedną ze wskazanych w przepisie osób, która według wiedzy sędziego może z dużym prawdopodobieństwem zostać powołana w charakterze świadka w sprawie. Na marginesie można wskazać, że w dalszej części omawianego uregulowania zawarto słowniczek wyjaśniający, iż termin „proces” należy rozumieć jako postępowanie przedprocesowe, sądowe, odwołania i inne stadia procesu, zaś termin „stopień pokrewieństwa” jest ustalany na podstawie przepisów prawa cywilnego. Przyjmuje się, że sędzia powinien sam poinformować o osobistych interesach finansowych oraz o istniejącym osobistym interesie jego współmałżonka lub małoletnich dzieci pozostających na jego utrzymaniu (28 U.S.C. § 455 lit. c). Przepis § 455 U.S.C. stanowi, że żadna z osób sprawujących urząd sędziego nie może przyjąć od strony sporu zrzeczenia się prawa do wyłączenia sędziego na podstawie okoliczności opisanych w § 455 lit. b)⁵⁰. Dopuszczalne jest natomiast zrzeczenie się przez stronę prawa do wyłączenia sędziego ze względu na okoliczności opisane w § 455 lit. a⁵¹, ale tylko pod warunkiem zachowania określonych przepisami reguł postępowania.

Podsumowując powyższe rozważania, należy zwrócić jeszcze uwagę na fakt, że w odróżnieniu od § 144, który ma zastosowanie tylko do sędziów federalnych sądów niższej instancji, § 455 dotyczy zarówno sądów wyższej, jak i niższej instancji. Znaczący problem podkreślają też, że § 455 stanowi, iż sędziowie wyłączają się od orzekania sami,

---

⁵⁰ Przepis ten stanowi, że sędzia wyłącza się od orzekania, kiedy jest stronniczy i ma osobiste uprzedzenia w stosunku do strony lub osobistą wiedzę odnośnie do stanu faktycznego danej sprawy.

⁵¹ Zgodnie z tym przepisem sędzia wyłącza się od orzekania w sprawach, w których jego bezstronność mogłaby w uzasadniony sposób zostać podana w wątpliwość.

gdy ziszczą się przepisane ustawą przesłanki, tymczasem przepisy nie wskazują wprost, w jaki sposób strony mają postępować, jeśli sędziowie, szczególnie sądów wyższej instancji, odmówią dobrowolnego wyłączenia się⁵².

5. Ewolucja instytucji wyłączenia sędziego z perspektywy orzecznictwa Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych

Bez wątpienia, dla kształtu rozwiązań prawnych w zakresie gwarancji bezstronności sędziego i instytucji jego wyłączenia w amerykańskim systemie prawa szczególnie istotne znaczenie miało orzecznictwo Sądu Najwyższego. Dokonując analizy orzecznictwa i opracowań doktryny, można wskazać kilka bardziej znaczących rozstrzygnięć Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych, które stanowią uzupełnienie obowiązującego i skodyfikowanego przepisu, służąc prawidłowej jego wykładni⁵³.

W tym zakresie wskazuje się, że dla kształtowania instytucji wyłączenia sędziego w prawie amerykańskim istotne znaczenie miał wyrok z 31 stycznia 1921 r. w sprawie *Berger v. United States*⁵⁴. Sprawa ta, jak się wydaje, była ważna dla kształtu samej procedury wnioskania o wyłączenie sędziego, ponieważ wówczas przesądzono o kompetencjach w zakresie dopuszczalności weryfikowania twierdzeń sformułowanych w pisemnych oświadczeniach złożonych pod przysięgą (*affidavit*), mówiących o potrzebie wyłączenia danego sędziego. Dokonano też różnienia pomiędzy rozstrzygnięciem o prawidłowości tych oświadczeń a oceną, czy podniesione w oświadczeniu argumenty są w świetle prawa wystarczającą przesłanką wyłączenia⁵⁵.

Kolejnym ważnym orzeczeniem był wyrok z 7 marca 1927 r. w sprawie *Tumey v. Ohio*⁵⁶ dotyczący sytuacji konfliktu interesów. Sąd

⁵² D.L. Bassett, *Judicial Disqualification...*, s. 1224.

⁵³ W. Kosior, *Federal law w state law w Stanach Zjednoczonych – uwagi interpretacyjne*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2014, Rok XIV, t. I, s. 77.

⁵⁴ Wyrok Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych z 31 I 1921 r., *Berger v. United States*, U.S. Supreme Court, 1921, vol. 255, s. 22, Justia US Supreme Court, <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/255/22/case.html> (dostęp: 16 XII 2015).

⁵⁵ G.D. Serbulea, *Due Process and Judicial Disqualification: The Need for Reform*, „Pepperdine Law Review” 2011, vol. 38, iss. 4, s. 1125.

⁵⁶ Wyrok Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych z 7 III 1927 r., *Tumey v. Ohio*, U.S. Supreme Court, 1927, vol. 273, s. 510, Justia US Supreme Court, <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/273/510/case.html> (dostęp: 16 XII 2015).

Najwyższy Stanów Zjednoczonych podkreślił wówczas, że jakkolwiek władza sądownicza może delegować swoją władzę na jakąś jednostkę, to taka osoba musi podlegać wyłączeniu, jeśli jej podwójna rola stoi w sprzeczności z prawem strony do bycia sądzonym przez bezstronnego sędziego. Takie powiązanie pojawiło się właśnie w sprawie *Tumey*, ponieważ burmistrz, który w tym przypadku miał kompetencje do wyrokowania, otrzymywał zapłatę w przypadku uznania podsądnego winnym, natomiast w wypadku oczyszczenia go z zarzutów – już nie. W analizowanym przypadku wyrażono stanowisko, że istnienie bezpośredniego, osobistego, znaczącego i finansowego interesu w wydaniu orzeczenia niekorzystnego dla oskarżonego stanowiło pozbawienie go prawa do uczciwego procesu, a w konsekwencji naruszało XIV Poprawkę do Konstytucji Stanów Zjednoczonych. Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych podtrzymał tak wyrażone stanowisko m.in. w rozstrzygnięciu wydanym 45 lat później, w sprawie *Ward v. Village of Monroeville*, która w tym kontekście również stanowi przedmiot odwołań literaturowych⁵⁷.

Kolejne orzeczenie Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych dotyczyło sytuacji, kiedy sędzia rozpoznający sprawę brał wcześniej udział w postępowaniu w innym charakterze. Orzeczenie z 10 października 1972 r. w sprawie *Laird v. Tatum*⁵⁸ było o tyle znaczące, że dopiero co nominowany na stanowisko Associate Justice tegoż sądu W.H. Rehnquist odmówił wyłączenia się, pomimo że wcześniej jako prawnik Ministerstwa Sprawiedliwości zeznawał jako biegły w sprawie w przesłuchaniu przed Senatem. W powołanej sprawie sędzia W.H. Rehnquist rozpatrzył negatywnie wniosek o wyłączenie i złożył oświadczenie tłumaczące jego decyzję, co było pierwszym tego typu oświadczeniem w historii Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych⁵⁹.

Podsumowując, należy wskazać na sprawę zakończoną wyrokiem z 7 marca 1994 r. *Litek v. United States*⁶⁰, w której Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych wskazał na ugruntowany w orzecznictwie sądowym

⁵⁷ G.D. Serbulea, op. cit., s. 1128.

⁵⁸ Wyrok Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych z 26 VI 1972 r., *Laird v. Tatum*, U.S. Supreme Court, 1972, vol. 408, s. 1, Justia US Supreme Court, <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/408/1/case.html> (dostęp: 20 VII 2015)

⁵⁹ G.D. Serbulea, op. cit., s. 1136.

⁶⁰ Wyrok Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych z 7 III 1994 r., *Laird v. Tatum*, U.S. Supreme Court, 1994, vol. 510, s. 540, Justia US Supreme Court, <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/510/540/> (dostęp: 16 XII 2015)

pogląd formułowany na gruncie komentarzy do przepisów § 144 i 455 U.S.C., stwierdzający, że stronniczość w obu przepisach ma swoje źródło poza sądem⁶¹.

6. Istota bezstronności a zasady etyki sędziowskiej

W 1924 r. przyjęto *Canon of Judicial Ethics*, którego postanowienia, z założenia, nie miały stanowić podstawy ewentualnych postępowań dyscyplinarnych⁶². Natomiast intencją uchwalonego w 1972 r. *Model Code of Judicial Conduct* było już egzekwowanie jego postanowień w celu zachowania niezależności sądownictwa⁶³. W myśl *Model Code of Judicial Conduct* sędzia podlega wyłączeniu w sytuacji, gdy jego bezstronność mogłaby zasadnie zostać zakwestionowana (*his impartiality might reasonably be questioned*), gdy ma rzeczywiste uprzedzenia wobec strony, występował w sprawie jako pełnomocnik, ma interes w sprawie albo jest spokrewniony ze stroną postępowania lub jej pełnomocnikiem⁶⁴. Zagadnienie kwestionowanej w rozsądny sposób bezstronności sędziego stało się przedmiotem pogłębionej analizy piśmiennictwa amerykańskiego. Zwrócono uwagę, że słownikowe znaczenie użytego terminu „might” wyraża m.in. jakikolwiek cień wątpliwości albo niski stopień wątpliwości, a w konsekwencji użycie go w *Code of Judicial Conduct* może oznaczać oczekiwanie, że sędzia zachowa szczególną ostrożność poprzez skłanianie się ku wyłączeniu, aby wykluczyć wszelkie wątpliwości co do jego bezstronności⁶⁵. Z kolei użycie określenia „reasonably” wskazuje, że ocena pojawienia się nieprawidłowości jest rozpatrywana z punktu widzenia wnioskodawcy, a nie sędziego, przy czym taki środek ostrożności powinien zostać podjęty wówczas, gdy racjonalnie myśląca osoba będzie przekonana o wystąpieniu takiej nieprawidłowości⁶⁶.

W dniu 5 kwietnia 1973 r. przyjęto *The Code of Conduct for United States Judges* (Kodeks Postępowania Sędziów Amerykańskiego Wymiaru

⁶¹ G.D. Serbulea, op. cit., s. 1126.

⁶² *Model Code of Judicial Conduct*, American Bar Association, 2007, s. xi, http://www.americanbar.org/content/dam/aba/migrated/judicialethics/ABA_MCJC_approved.aucthecheckdam.pdf (dostęp: 20 VII 2015).

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ C.G. Geyh, *Judicial Disqualification...*, s. 16.

⁶⁵ L.W. Abramson, *Appearance of Impropriety: Deciding when a Judge's Impartiality „Might Reasonably Be Questioned”*, „Georgetown Journal of Legal Ethics” 2000, vol. 14, no. 55, s. 58.

⁶⁶ Ibidem.

Sprawiedliwości) zawierający kanony etyczne, które mają zastosowanie do sędziów federalnych i które stanowią wskazówki postępowania w trakcie pełnienia obowiązków służbowych oraz innej niezwiązanej z nimi działalności. Ten mający charakter doradczy akt składa się z kanonów, które – jak się wskazuje – upatrują głównej wartości etyki sędziego federalnego m.in. w integralności i niezależności sądownictwa, bezstronności sędziów i minimalizowaniu ryzyka konfliktu pozasądowej aktywności sędziów z ich sędziowskimi obowiązkami oraz w samodzielnym wyłączeniu się z postępowania, w którym ich bezstronność byłaby zasadnie kwestionowana⁶⁷. W *The Code of Conduct for United States Judges* określono katalog otwarty przypadków uzasadniających wyłączenie sędziego od rozpoznania sprawy⁶⁸. Analiza tekstu *The Code of Conduct for United States Judges*, który obowiązuje do dziś, wskazuje, że w zakresie regulującym wyłączenie sędziego jego postanowienia pozostają tożsame z tytułem 28 U.S.C. § 455.

Przyjmuje się, że w przypadku stronniczości wobec jakiejś klasy lub grupy ludzi sędzia może z góry wyrokować niewłaściwie o wyniku indywidualnej sprawy, odmawiając w ten sposób stronom prawa do wydania orzeczenia na podstawie przedstawionych dowodów⁶⁹. Dlatego w 1990 r. *The Code of Conduct for United States Judges* w sposób wyraźny zabronił sędziom ujawniania stronniczości i uprzedzeń, podkreślając, że bezstronność może być podana w wątpliwość ze względu na osobiste relacje sędziego z jednym z pełnomocników lub jedną ze stron w sprawie. Przyjmuje się, że nawet jeśli w takim przypadku sędzia jest w stanie zdystansować się od osobistych uczuć, to może pozostawać wrażenie stronniczości, dlatego w takiej sytuacji za zasadne przyjmuje się wyłączenie sędziego⁷⁰.

Podsumowanie

Ponieważ przedmiotem prowadzonych badań była instytucja wyłączenia sędziego, należy zauważyć, że sam charakter tej instytucji wydaje się oczywisty i sprowadza się do eliminowania wszelkich przyczyn, które mogłyby skutkować pojawieniem się jakichkolwiek wątpliwości co do

---

⁶⁷ R. Tokarczyk, *Kształtowanie przedmiotu etyki sędziego*, „Państwo i Prawo” 2004, nr 7, s. 18.

⁶⁸ Ibidem, s. 17.

⁶⁹ J.M. Sharman, op. cit., s. 16.

⁷⁰ Ibidem, s. 17.

bezstronności i obiektywizmu sędziego przy rozpoznawaniu konkretnej sprawy⁷¹. Eliminacja tych wątpliwości jest istotna nie tylko ze względu na realizację gwarantowanych konstytucyjnie praw strony postępowania, ale również ze względu na potrzebę pogłębiania przekonania opinii publicznej o bezstronności sądu. Tym, co wydaje się szczególnie istotne w kontekście amerykańskich uregulowań instytucji wyłączenia sędziego, jest dbałość o eliminowanie nawet „wrażenia stronniczości” w odniesieniu do sądu.

Jak się wydaje, wszystkie demokratyczne państwa zobowiązane są do zapewnienia instrumentów służących realizacji prawa do bezstronnego rozpatrzenia sprawy sądowej. Gwarancje bezstronności sądu formułowane są zarówno w przypadku systemów prawa stanowionego, jak i w systemach *common law*. W przypadku prawa amerykańskiego dodatkowo należy uwzględnić równoległe funkcjonowanie uregulowań federalnych oraz stanowych. Ponieważ jednak prawo stanowe obowiązuje tylko w określonym stanie, zaś prawo federalne na terenie całego kraju⁷², w niniejszych badaniach analizie poddano wyłącznie uregulowania federalne.

Można przyjąć, że bezstronność sądu stanowi swoisty standard orzekania. Stronnicze bowiem – a niezajdujące oparcia w obowiązującym prawie – rozstrzygnięcie sądu rodzi zasadnicze pytanie o sam sens poddawania sprawy pod ocenę sądu. Zebrane materiały pozwoliły na wysunięcie wniosku, że „bezstronność” ma fundamentalne znaczenie dla całego postępowania sądowego, ponieważ w braku bezstronności wszystkie inne gwarancje prawa do sądu w zasadzie stają się bezwartościowe.

Jakkolwiek można wskazać co najmniej kilka instrumentów, które mają stanowić gwarancje bezstronności sądu, to zasadnicze znaczenie przypisać należy instytucji wyłączenia sędziego. Bezspornie, instytucja ta ma bardzo długie tradycje i funkcjonuje zarówno w systemach prawa stanowionego (z których się wywodzi), jak i w systemach *common law* (do których z biegiem czasu została zaszczerpiona). Analiza zgromadzonych materiałów prowadzi do wniosku, że prawo amerykańskie w tym zakresie charakteryzuje bardzo złożony, wręcz kazuistyczny, charakter funkcjonujących uregulowań. Jak się wydaje, przyczyny takiego stanu

⁷¹ Postanowienie NSA z 10 IV 2008 r., sygn. I OZ 241/08, <http://orzeczenia.nsa.gov.pl/doc/C481A6A38F> (dostęp: 20 VII 2015).

⁷² R. Tokarczyk, *Prawo...*, s. 26.

rzeczy są stosunkowo jasne i wiążą się z wpływem judykatury na kształt całego amerykańskiego systemu prawa.

Kolejnym elementem, który w sposób wyraźny wskazuje na specyfikę analizowanych uregulowań jest to, że w prawie amerykańskim bezstronności nie należy wiązać jedynie z instytucją wyłączenia sędziego, ale należy mieć również świadomość problemu bezstronności ławy przysięgłych. Cechą charakterystyczną prawa amerykańskiego jest literalne eksponowanie uprzedzeń rasowych jako przejawu naruszenia zasady bezstronności, sprzecznego z samą istotą zawodu sędziego. Czynnikiem, który pomimo tożsamyh celów wydaje się wskazywać na pewną odmiennosc w sposobie funkcjonowania instytucji wyłączenia sędziego, jest silnie akcentowana w prawie amerykańskim powinność wyłączenia sędziego w przypadku samej tylko wątpliwości (czy nawet cienia wątpliwości) co do jego bezstronności, podczas gdy w polskich uwarunkowaniach przestrzega się raczej przed nadużywaniem instytucji wyłączenia sędziego. Być może taki stan rzeczy związany jest ze szczególnie podkreślaną troską o budowę i pogłębianie zaufania do amerykańskiego wymiaru sprawiedliwości. Element ten, jakkolwiek z natury rzeczy związany z instytucją wyłączenia sędziego, w ujęciu polskim nie jest tak wyraźnie definiowany, co – jak się wydaje – można wiązać z niskim wciąż zaufaniem do polskiego wymiaru sprawiedliwości⁷³.

JUDICIAL DISQUALIFICATION UNDER AMERICAN LAW AS AN ELEMENT OF JUDICIAL IMPARTIALITY – SELECTED ISSUES

Summary

Democratic states, regardless their legal system, pay utmost attention to creating guarantees ensuring a fair trial. In the US there is also a two-tier system providing for legal regulations at the federal as well as state level. In the presented discussion federal law is discussed as state law binding for one state only whilst the federal system is binding for the whole country. American regulations of the judge disqualification are rooted in the Constitution of the United States. The Constitution is the most important source of federal law and supreme with respect to other legal acts. Apart from the US Constitution, the American federal law draws from the United States Code.

---

⁷³ Opinia „Iustitii” na temat „Strategii systemu wymiaru sprawiedliwości na lata 2014–2020”, Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia”, <http://www.iustitia.pl/opinie/792-opinia-iustitii-na-temat-strategii-systemu-wymiaru-sprawiedliwosci-na-lata-2014-2020> (dostęp: 31 VIII 2015).

Impartiality as one of the main attributes of the courts is considered particularly important in ensuring the right to the court. All other procedural safeguards and rules are rendered unimportant when a judge's intent, prior to the proceeding, is to decide in a particular way. Therefore, other mechanisms are put in place in order to guarantee the right to due process. To those belongs disqualification or recusal of judge. Civil and common law systems have permeated each other and it was interesting to investigate this measure outside of the civil law system. The American legal system turned out particularly worthy a note. This article analyses judge disqualification as a due process safeguard in the American legal system. The research into federal law, commentaries and the US Supreme Court's decisions have allowed to characterise federal disqualification of judge. The results presented in this article include the core conclusions on impartiality and disqualification within the American legal system. Additionally, they contain the impartiality principle construal and explain its role for the state and justice.

Keywords: impartiality – judge disqualification – due process